

CHARLES ENSCHEDÉ † 1919

KÆRE HERR SIGURD WANDEL. — De spurgte mig forleden, hvordan det egentlig kunde være gaaet til, at jeg var kommen til at staa i et saa nært personligt Forhold til Enschedé. Ja, skulde jeg fortælle Dem hele Forhistorien med alle dens Enkeltheder, vilde jeg trække en alt for stor Veksel paa Deres Taalmodighed; men maaske det dog kan have en vis Interesse ganske kortelig at berette om det, der gik umiddelbart forud for Enschedés første Besøg hos mig.

Enschedé var fra sin Ungdom nøje knyttet til en anden ung Hollænder, sammen med hvem han studerede ved Universitetet i en mindre Provinsby. En Aften, da han og Vennen i Forening besøgte Byens eneste Forlystelseslokale, fængsledes dennes Opmærksomhed af en ung Sangerinde, der optraadte paa Scenen. Han var af et højst sværmerisk Gemyt, blev derfor straks dødelig forelsket i den unge Dame og sørgede for, at hun kom ud af de uheldige Forhold, hvori hun den Gang levede. Der knyttedes nu en »liaison« mellem de paagældende, og den unge Hollænder fik et Barn med hende. Imidlertid varede Fortryllelsen ikke længe. Han blev ret hurtigt desillusioneret, og da hans Familie yderligere lagde sig imellem, endte det med, at Barnets Moder, der var af dansk Ekstraktion, rejste med Barnet her til Landet og giftede sig med en Dansker. Et Par Aar efter døde den unge Hollænder af et Hjerteslag under ret tragiske Omstændigheder, der stod i en vis Forbindelse med, hvad ovenfor er omtalt. Hans Familie, der var meget velstillet, besluttede at sende et større aarligt

Beløb her til Landet til Barnets Underhold og Opdragelse, men interesserede sig iøvrigt aldeles ikke for dets Skæbne og nøjedes derfor med en Gang om Aaret at faa tilstillet en Leveattest fra en Læge.

Enschedé, hvem Vennens triste Skæbne var gaaet nær til Hjerte, syntes imidlertid, at det var hans Pligt at faa lidt nærmere at vide om, hvorledes Barnet blev opdraget. Gennem den daværende hollandske Generalkonsul her i Byen fik han min Adresse opspurgt og bad mig – det var i Slutningen af 80'erne – om at undersøge Sagen nøjere. Det viste sig, at Barnets Moder var død, og at Barnet var anbragt under Forhold, der i hvert Fald ikke forekom mig tilstrækkelig betryggende. Jeg fik derfor Sagen ordnet saaledes, at Barnet kom i Huset hos en Præstefamilie ude i Provinsen, og at en Del af det aarlige Beløb fra Holland blev sat fast til Barnets 18. Aar. Enschedé var glad ved denne Ordning, og vi korresponderede derefter regelmæssigt nogle Gange om Aaret, naar han sendte mig de hollandske Penge.

Paa denne Maade gik det i nogle Aar. En Gang i 90'erne vilde Enschedé foretage en Rejse til Norden og benytte denne Lejlighed til at gøre mit personlige Bekendtskab. Imidlertid fandt han, at det var fornuftigst først at overbevise sig om, hvorledes Barnet var anbragt. Dette var jo en let Sag, da jeg havde opgivet, at Plejeforældrene boede i Landsbyen N. nogle faa Mil fra Købstaden X. Jeg giver nu Ordet til ham selv, saaledes som han senere fortalte mig Begivenhederne:

»Jeg kom om Aftenen til Købstaden X. og bad øjeblikkelig Portieren om at skaffe mig en Vogen næste Morgen til N. »Der findes ingen Landsby af det Navn«, svarede Portieren til min store Overtaskelse. Jeg insisterede paa, at der maatte foreligge en Misforstaaelse, da der var en Familie, jeg skulde besøge derude. Portieren blev imidlertid ved sit og erklærede til Slut, at han var barnefødt paa Stedet og havde været Portier i en lang Aarrække, saa han vidste sandelig nok Besked om, hvilke Landsbyer, der var i Nærheden. Jeg sov næppe synderlig den Nat, om jeg end endnu ikke ret kunde tænke mig, at jeg havde været Genstand for et storstilet Bedrageri. Den næste Morgen gik jeg hen i en Boghandel og købte et Kort over Købstadens Omegn, men heller ikke her lykkedes det mig trods megen Granskning at finde Navnet N., og Boghandleren erklærede ogsaa, at han aldrig havde hørt det Navn. Ja – saa var der jo ingen Tvivl mulig. Alt, hvad De havde skrevet til mig om Barnet og dets udmærkede Anbringelse, maatte være Opspind fra Ende til anden. Min Sjæl var i Oprør. Jeg ved ikke, om jeg mest var indigneret paa Dem for den gennemførte Svindele, jeg havde været Genstand for, eller paa mig selv, der, trods jeg dog er en praktisk Forretningsmand, i den Grad havde ladet mig narre af en Fremmed«.

Naa – det gik nu alligevel bedre, end det saa ud til. Langt om længe lykkedes det Enschedé at finde en Mand, der kunde sige ham Besked; han kørte sporenstregs ud til N., fandt det paaagældende Hjem og blev aldeles indtaget i Plejeforældrene og hele den Maade, hvorpaa Barnet blev opdraget.

Dagen efter kom han til mig paa mit Kontor. — Jeg ser endnu Enschedé ganske tydeligt for mig, da han traadte ind ad Døren. Rigtig en Hollænder at se til: Stor, vel ved Magt, noget tung i sine Bevægelser, skarpe Træk, glatbarberet Ansigt, fremtrædende Næse og store Brillen. Om Munden et Smil, der vidnede baade om et jovialt Sindelag og om Hjertensgodhed.

Vi havde ikke vekslet mange Ord, førend han fortalte mig om sine Oplevelser paa Rejsen og om den Mistanke, han havde nærret til mig. Og saa gav han mig et Haandslag saa djærvt og trofast, at jeg tror, vi egentlig straks fra samme Dag følte os som Venner. Og dette Venskab er blevet bekræftet gennem alle de mange Aar, der er forløbet siden den Tid. —

Saa beder De mig ogsaa fortælle Dem lidt om Enschedé. Om hans Betydning som Indehaver af det verdenskendte Firma i Haarlem, er der andre, der ved bedre Besked end jeg. Jeg skal derfor indskrænke mig til at sige, at Enschedé vel oprindeligt var Jurist og Advokat, men jeg tror kun, at han har betragtet det som et Led i sin merkantile Uddannelse. I al Fald er det sikkert, at han gik op i sin Gerning med Liv og Sjæl. Han var umaadeligt stolt over det gamle berømte Hus, Joh. Enschedé & Zonen, som han tilhørte. Han sendte mig fra Tid til anden forskellige Arbejder fra sit Etablissement og kunde ikke noksom fremhæve, at der var adskillige Ting, navnlig paa Skriftstøberiets Omraade, som kun hans Hus havde været i Stand til at producere, f. Eks. Typer for forskellige Sprog paa Java. I den smukke Kontorbygning i Haarlem havde han indrettet et lille Museum. Min Hustru og jeg var segnefærdige af Træthed, da han havde vist os omkring, men han selv blev ligesom lidt livligere og yngre for hver af de kostbare Relikvier, han tog frem og viste os.

Enschedé var en Mand, der forstod at leve Livet, saaledes som det bør leves. Han var i høj Grad arbejdsom, stillede sikkert store Fordringer til sine Undergivne, men i mindst ligesaa højt Maal til sig selv. Skønt han rimeligvis har været en meget rig Mand, var han en Fjende af Ekstravagancer i enhver Henseende og havde navnlig alt andet end Respekt for »la jeunesse dorée«. Men han havde aabent Øje for alt, hvad der var kønt og godt: Kunst og Literatur interesserede ham i høj Grad, og han satte megen Pris paa at foretage Rejser i Udlandet. Heller ikke var han fremmed for Livets mere materielle Glæder. Et godt Bord og et godt Glas Vin forstod han fuldt ud at paaskønne, og naar han havde endt sit Arbejde for Dagen, var han altid oplagt til en Spøg og kunde fortælle om sit Liv og om de Mennesker, han havde truffet, med Humor og paa en i høj Grad vindende Maade. Kom hertil hans ualmindelige gode Hjertelag og store Evne til at sætte sig ind i andres Forhold og Tankegang, tror jeg, at der blandt de Mennesker, som jeg har mødt paa min Vej gennem Livet, næppe er nogen anden, der med saa stor Ret som han kunde sige: »nil humani a me alienum«. At han i Forholdet til sine Nærmeste var en kærlig Ægtefælle, udmærket Fader og en trofast Ven, nævner jeg kun for Fuldstændigheds Skyld.

Og saa endelig det: Han elskede Norden og ganske specielt Danmark. Kærlighed gør blind, siger man, og jeg tror, at dette Ord kan anvendes paa